

L'esport per a M. Vázquez Montalbán

▪ JOAN RIUS I SANT

Llicenciat en Educació Física

"Fa uns cinquanta anys, a l'heroi esportiu o artístic d'avui li corresponia l'heroi polític"

(Manuel VÁZQUEZ MONTALBÁN, 1963 p. 269)

La mort d'una persona estimada (encara que no la coneguis personalment) sobta molt i més quan creiem que encara no era l'hora.

Si preguntem què ha estat Manolo Vázquez Montalbán per a l'esport, les respostes majoritàries apuntaran el seu barcelonisme, tan apassionat com crític i càustic. Potser alguns recordaran la ironia antiesportiva del seu personatge Pepe Carvalho. Altres, els articles de *Triunfo* o de *Por favor*, però potser pocs coneixeran la seva faceta de teòric del fenomen esportiu.¹

Aquest article no busca fer justícia pòstuma a un gran escriptor caigut en l'oblit, crec que en Manolo Vázquez ha estat una de les persones més populars, llegides i estimades del país, un escriptor que ha pogut sentir-se reconegut en vida i veure convertits els seus llibres en *best sellers*. Política, novel·la, nacionalisme, gastronomia, anàlisi social, poesia o barcelonisme (de ciutadà i de culé), són facetes prou poderoses de l'escriptor com per ocupar pàgines de tinta, hores de tertúlies i algunes tesis doctorals.

Aquí voldria remarcar una de les facetes menys conegudes d'en Vázquez Montalbán: el seu pensament en torn del fet esportiu. No podem deixar perdre l'obra d'un pensador capaç d'analitzar i teoritzar sobre el fet esportiu com ell ho va fer. La seva teoria general sobre l'esport la publica en diferents escrits a principi

dels 70, en plena dictadura franquista. Era una profunda anàlisi del fet esportiu global que anava molt més enllà de l'anècdota o de la desqualificació pamfletària d'un esport manipulat pel franquisme. Des de llavors, articles, opinions i referències sobre l'esport les va articular sobre el marc teòric d'aquells primers escrits. L'únic seguidor incondicional del discurs de Vázquez Montalbán sobre l'esport ha estat en Pepe Carvalho, però m'han dit que, malauradament, s'ha jubilat per sempre.

Alguns dels articles que va publicar a *Triunfo* es varen recollir al text *Deporte y política* (1972) on firmava amb el pseudònim Luis Dávila. Del pròleg i epíleg d'aquest recull, conjuntament amb *100 años de deporte* (amb Andreu Mercè Varela) (1972) o a la *Crónica sentimental de España* on s'exposa, igualment, el seu pensament del fet esportiu.

L'espai de l'article no permet aprofundir en la sucosa filosofia de l'esport d'en Carvalho, tan sols unes petites pinzellades de quan ficà els nassos al món del futbol el 1988 i a l'entorn dels Jocs Olímpics. No entrarem a analitzar la relació d'en Vázquez Montalbán amb el Barça, una faceta prou coneguda per tothom, tema del que tant ha escrit en la premsa els darrers anys.

Manuel Vázquez i Luis Dávila

Qui era Luis Dávila? Era un personatge estrany, segons s'explica a la darrera pàgina del llibre:

"Luis Dávila ha sido jugador de fútbol de solar de extrarradio, jugador de hockey sobre pistas de edificios abandonados, un excelente artista del ping-pong y un nadador de cierta capacidad. Además ha sido profesor de párvulos y cobrador del Seguro de Entierro. Con todos estos títulos consiguió convertirse en el especialista de temas deportivos de la revista Triunfo" (Vázquez Montalbán, 1972, p. 227).

Evidentment era un *alter ego* d'en Manolo. És al pròleg on es reflecteix tant el seu interès per la cultura popular (futbol inclòs) i la crítica que fa als intel·lectuals del país pel seu menyspreu per aquestes formes de lleure vulgars. Era un crit d'alerta, un intent per despertar la consciència dels il·lustrats de l'oposició democràtica que la cultura popular era una cosa molt viva i un referent vital i de comunicació de les masses.

Crítica als intel·lectuals

La cultura promoguda per la intel·lectualitat era molt elitista i estava tan

¹ Una versió de les seves tesis apareix publicada en català l'any 1981 sota el títol "Els intel·lectuals i l'esport" en un llibre col·lectiu dirigit per Manuel Campo Vidal titulat *L'esport de base a Catalunya*.

allunyada del poble com la cultura popular de la intel·lectualitat opositora. Els intel·lectuals demòcrates progressistes renegaven de l'esport malgrat que seguissin mig d'amagat o amb vergonya els esdeveniments de la lliga o les gestes de Bahamontes, Santana o Mariano Haro.

Calia que els antifranquistes il·lustrats apartessin una mica la mirada de les lectures transcendents i deixessin una estona les seves i eternes discussions teòriques sobre un poble amb uns gustos i un lleure que poc tenia a veure amb el model intel·lectual. En aquest sentit, Vázquez Montalbán diferenciava força el fet esportiu en si o el plaer de gaudir d'espectacle, de la instrumentalització que se'n feia d'ell per part del franquisme:

“Ante el deporte de masas el intelectual ha hecho perfectamente manifestando sus reservas, pero fatalmente la negación del contenido le ha conducido fatalmente a la negación del continente. Es imposible legislar hoy día que el deporte de masas no sea beneficioso para la higiene mental del ciudadano. El poder lo utiliza como un instrumento de alienación interior o de expansión propagandista exterior; pero a otro nivel el deporte de masas es una válvula de escape para malos gases retenidos en el bajo vientre de la sociedad” (Vázquez Montalbán, 1972, p. 7, 8).

Aquesta visió de l'esport es podria integrar en una visió política més amplia, lligada a les posicions eurocomunistes respecte a la cultura popular.

“Gramsci se había planteado varias veces la necesidad de utilizar las formas y los temas de la literatura popular, enriquecidos por una intencionalidad transformadora. Fue uno de los primeros teóricos de la praxis en comprender que, tras el divorcio entre la cultura de élite y cultura de masas, no sólo se escondía la

típica conspiración alienadora de los filisteos, sino un auténtico problema de desfase cultural en el sentido más total de esta palabra” (Vázquez Montalbán, 1971a, p. 117).

“...El misticismo fascista envilece cuanto manipula y tras situaciones históricas de pesadilla fascistas, esa traumatización afecta al planteamiento del hecho deportivo (como afecta al planteamiento del hecho nacional, patriótico-simbólico, etc.). No es de extrañar que las reconciliaciones de los intelectuales con el deporte coincidan con el debilitamiento de la sublimación formal del fascismo” (Vázquez Montalbán, 1972, p. 11).

Com molt bé expressa Eugenia Afinoguénova a la *Crítica cultural de Manuel Vázquez Montalbán como estrategia política*

“El libro de Vázquez Montalbán apunta, entonces, en concreto a un intelectual de izquierdas. Este lector, producto y víctima de la propaganda izquierdista, necesitaba recuperar la cultura popular que le había sido rechazada por el maniqueísmo marxista. El libro de Vázquez Montalbán inicia la década camp en España, llenando esta categoría estética de un significado social: después de toda una época en la que la crítica se canalizaba únicamente a través de la poesía social y la literatura comprometida, a un intelectual de izquierdas le fue permitido ver un aspecto positivo y hasta progresista en la cultura popular. Era a este intelectual, a quien se invitaba a ocupar la primera silla frente a la pantalla del televisor (o de la radio) para empezar una contienda semiológica contra el Sistema. Lo cual equivalía a una invitación a abandonar los grandes campos de batalla de la Historia a favor de la crónica de la cotidianidad” (E. Afinoguénova, 2003).

Vázquez Montalbán fa una proposta als intel·lectuals per comprendre o utilitzar l'esport de masses al servei del canvi:

*“Sin embargo, la obligación del intelectual es **comprender**, lo que no quiere decir disculpar o absolver. El hecho deportivo es un **hecho de masas** pero no sólo **para las masas**, sino también **de las masas**.”* (Vázquez Montalbán, 1972, p. 13).

La crítica a Coubertain

En Vázquez Montalbán critica obertament Coubertain en considerar-lo un reformista, és a dir que lluny d'adoptar una concepció estructuralista on s'analitza el fet esportiu en si mateix, Coubertain, abandera una tendència reformista (que influeix a part del moviment olímpic i a Cagigal) on es considera que l'esport és una cosa pura. Pretén redimir la humanitat mitjançant l'esport, d'un esport elevat a una dimensió religiosa.

*“La actitud **reformista** reconoce la manipulación de deporte y aboga por la lucha evolutiva contra esta manipulación. Esta actitud nace de la ideología olímpica y está muy justamente connotada en la **Carta de reforma deportiva** redactada por el propio barón de Coubertain en 1930...”* (Vázquez Montalbán, 1972, p. 9).²

Era una carta on Coubertain acusava mestres, poders públics, federatius i els mals del seu esport pur i on feia una sèrie de propostes totalment fora de lloc. Vázquez Montalbán veu el doble joc entre el teòric purisme de l'esport i la seva realitat. Contradicció que es fa evident en comparar les regles del joc de la societat occidental i un esperit olímpic que minimitzava la importància de participar per sobre de la victòria:

“Precisamente en el momento que la sociedad capitalista en la fase más aguda del capitalismo monopolista, aquella en que las reglas de la competencia se traducían en el exterminio del competidor, el barón

² Aquesta versió reformista Coubertainiana de l'esport ha estat força influent a les tesis de gran part de filòsofs i sociòlegs de teories de l'esport. Malauradament, com veurem posteriorment, ha estat una llàstima l'oblit per part de la comunitat esportiva de les tesis de Vázquez Montalbán, especialment durant tot el procés d'instauració de la democràcia.

de Coubertain creaba un lema olímpico en contradicción con el espíritu de clase dominante... El lema olímpico contribuía a tranquilizar el hombre masa, condenado a la frustración y las limitaciones. Su vida estaba condicionada a la desigualdad de oportunidades ... salvo en el acto de practicar el cross-country. Lo importante para los dueños de la tierra seguía siendo la propia victoria y que los ciudadanos se conformaran con 'participar'" (Vázquez Montalbán i A. Mercè Varela, 1972, p. 3).³

Del joc a l'esport polititzat

Per Vázquez Montalbán, els esports són la conseqüència i evolució del joc universal present a totes les cultures. Si bé inicialment pot semblar que li doni aquesta dimensió mística (en la línia de Diem o Cagigal), després observem que no. Fa una volta més de clau i, partint de Huinzinga, s'anticipa al que anys més tard escriuria Bourdieu, tot alertant sobre l'error de considerar l'esport actual com una evolució de les formes populars jugades. Les diferències estructurals (no en el sentit praxeològic) entre els jocs populars i l'esport modern estan en una diferent funció social. Es aquest sentit coincideix amb les tesis de Brohm sobre l'origen de l'esport modern i la societat industrial i competitiva.⁴

"Los deportes modernos no nacen porque sí en el umbral del siglo XX y en el Reino Unido. Se conforman casi todos en Inglaterra porque allí estaba la primera potencia de la era industrial, la cabeza del ariete de la ideología competitiva y en la que mayor presencia iban tomando las masas urbanas.

Malgrat que no l'anomena, a la seva obra es respira una clara influència d'Elias, quan parla del ritual no sagnant, o de la canalització de la agressivitat.

"El deporte iba a irradiar a todo el mundo movido por los higienistas que prevenían la catástrofe biológica de millones de seres humanos urbanizados ... pero paralelamente la irradiación la iban a alimentar los políticos, que veían en la práctica deportiva un medio de integración de la agresividad social condicionada por el industrialismo, y, finalmente, los pensadores al servicio del orden establecido propiciarían el deporte como una fórmula de participación simbólica en la competición; la victoria y el éxito al alcance de cualquiera. Bien como ejecutante (como medium), bien como espectador inmerso en la catarsis" (Vázquez Montalbán, 1972, p. 2).

És curiós com divideix en tres fases de formació de l'esport modern entre 1890 i 1914. Comença amb una moda, passa a ser una mania i acaba sent una droga. Droga legitimada per *"la necesidad de salvar al genero humano de la atrofia física con que le amenazaba la civilización urbana"* (Vázquez Montalbán i A. Mercè Varela, 1972, p. 2).

Les grans modificacions al si de l'esport que es provoquen al període de entreguerres, on segons l'autor es produeixen tres canvis fonamentals:

*"a) Los deportes espectáculos toman la delantera sobre los deportes puros.
b) Aparece un público masivo que convierte los deportes-espectáculos en éxitos comerciales.*

c)... se crean grandes instalaciones de exhibición deportiva y se protege políticamente a los deportes que atraen a más público, no a los que atraen a más practicantes."

"... De los antepasados divinos de Olimpos a la manipulación de los mass media, el deporte perdía la intencionalidad fundamental del medio de perfección del hombre, medida de todas las cosas, para convertirse en un medio de control del hombre, medida de la potencia de los poderes establecidos" (Vázquez Montalbán i A. Mercè Varela, 1972, p. 4).

El títol "Del pan y Circo al pan y Deporte" (Vázquez Montalbán i A. Mercè Varela, 1972, p. 4) encapçala un seguit força dens de idees on aborda la revolució de l'espectacle esportiu, la tecnologia, els ídols, la penetració del llençatge esportiu en la vida quotidiana fins arribar a la instrumentalització política per part dels estats dels herois esportius.

"La relación 'deporte-política' empezó por la por la conversión del deporte en escaparate de los músculos de cada nación. Los deportistas iban a defender los colores 'nacionales' y a poner muy alto la bandera del país...

Que el ícono deportivo venciera podía compensar de los fracasos personales o colectivos de masas...

Cada vez más, el deportista practicante va dejando de ser un hombre en lucha contra sus limitaciones físicas para ser un criado de las reacciones de las masas" (Vázquez Montalbán i A. Mercè Varela, 1972, p. 4 i 5)

No desqualifica, com fan Brohm i Partisans l'esport de competició i de rendiment, però en qüestiona la instrumentalització.

"Porque no era negativo ni el esfuerzo del deportista por superarse, ni la búsqueda en las masas de la satisfacción espectacular. Lo negativo es que uno y otro nivel se convirtieran poco a poco en enfermizos.

Porque el deportista dejó de estar supeeditado al fin para convertirse en esclavo del medio..." (Vázquez Montalbán i A. Mercè Varela, 1972, p. 6).

Però exposa la contradicció que el dirigisme de l'esport per part dels estats no es degui tant a un interès de salut i higiene com a propagandístics i de control social.

³ Llegir aquesta frase fa recordar la pel·lícula *La soledad del corredor de fons*.

⁴ Cal recordar que les tesis de Brohm són coincidents cronològicament i les de Bourdieu sobre esport i classe social les publica el 1987. Com pot ser que els autors espanyols facin tantes referències a Brohm i Bourdieu i ignorin Manuel Vázquez Montalbán?

“La participación del Estado moderno en las políticas deportivas no ha ido por ahí y se ha dedicado a convertir el deporte en un medio de autopropaganda y de control de masas ... que atendiera ante todo a figuras capaces de cimentar el prestigio nacional y a la protección de instalaciones deportivas colosales, capaces de convocar a las masas hacia estos enormes mausoleos de la tranquilidad civil (Vázquez Montalbán i A. Mercè Varela, 1972, p. 7).

Tot la seva anàlisi esportiva, recordem que és a primers dels anys 70, no es limita al territori espanyol on patíem l'opressió franquista, és una teoria del fet esportiu universal, tan sòlida com la de Meynaud, Elias, Brohm o del mateix Cagigal. Això vol dir que no eren pamflets esquerrosos, ben al contrari, era una sociologia política de l'esport que partia del materialisme històric actualitzat pel pensament de Gramsci en el context eurocomunista que, malgrat l'oposició de l'URSS, transformava la ideologia dels partits comunistes del sud d'Europa.

Les crítiques a l'esport espanyol no eren octavetes oportunistes. Segons Vázquez Montalbán l'esport de cada país es corresponia amb la seva ideologia o règim polític:

“Existe un índice revelador de hasta qué punto una política deportiva se corresponde con una política democrática en todas las dimensiones: el respeto por las zonas libres para la práctica deportiva, poniendo freno a la especulación del suelo y la obligación real de que la cultura física entre de veras y no teóricamente en los planes de enseñanza” (Vázquez Montalbán, 1972 i A. Mercè Varela, p. 7).

No cal cap comentari. Aquestes afirmacions les va fer quan encara no podíem fer mobilitzacions per reivindicar la regulació de l'EF escolar, quan pensar en una llicenciatura era una utopia. No re-

cordo cap altre intel·lectual aliè a la professió que es manifestés en aquest sentit a principis dels anys 70.

La seva teoria política de l'esport era tan objectiva com oberta. Vázquez Montalbán trenca tòpics quan, malgrat la seva coneguda militància al PSUC, és fred i objectiu amb l'anàlisi de l'esport als Països de l'Est.

“Los presupuestos económicos dedicados al deporte en los países vanguardia del socialismo y del capitalismo, son, proporcionalmente, tan importantes como los dedicados a armamento o a la tecnología de la carrera cósmica. Cada uno de los JJ.OO. es una pequeña guerra referencial en la que se juega una victoria simbólica de indudables efectos propagandísticos.”

“Hoy sabemos ya cómo debería ser la organización humana, en todas las dimensiones y desde la cultural a la económica. Precisamente por ello es tan doloroso captar las brutales diferencias que hay entre lo que debería ser y lo que es, entre un deporte programado para el control político de las masas” (Vázquez Montalbán i A. Mercè Varela, 1972, p. 10).

Esport i mite

Una característica de la teoria de l'esport de Vázquez Montalbán és la consideració de l'esport com una part d'un corpus molt més ampli d'activitats humanes que neixen d'un instint aventurer, lúdic, agressiu, gregari, ritual, etc. de l'ésser humà i que tenen la capacitat per transformar-se en espectacles o personatges d'interès mediàtic. Enllaça el fet esportiu amb els aventurers dels segles XIX i XX.

“La 'aventura imaginaria' ha alimentado a la industria subcultural de todo el mundo, sea la aventura basada en la superación de la distancia (Bombard, los recordman deportivos, los aviadores, etcétera), sea basada en el riesgo físico (la

subcultura de la acción), o sea la aventura moral (el erotismo y el conflicto interpersonal).

Todos estos suministros de aventura están perfectamente conexiados con la necesidad de que se mantengan las reglas del juego de las apariencias de la tranquilidad y la seguridad ... Son como las casas de tolerancia que garantizan la supervivencia de la pureza de la sociedad restante...” (Vázquez Montalbán, 1972, p. 210).

Vázquez Montalbán, buscant paral·lismes entre l'esport i l'espiritisme, atorga a l'esportista el paper de mitjà, és a dir, d'intermediari entre allò que és i el que no és.

“Miles de espectadores aguardan impacientes el instante en el que el médium esté en trance y les ponga a ellos en trance, al borde mismo del orgásmico instante de la victoria” (Vázquez Montalbán, 1972, p. 219).

“Corre por ellos, gana por ellos, modifica la realidad con los privilegiados colores del triunfo que la vida niega día a día” (Vázquez Montalbán, 1972, p. 221).

Finalment sentència a favor de l'esport pràctica:

“¿Termina la aventura emancipadora de la humanidad en el consumo de épica deportiva? ¿Ha recorrido el hombre miles de años de forcejeo entre naturaleza y razón para terminar encerrado en un coso deportivo, drogadicto de la victoria ajena? O tal vez, simplemente, en la mixtificación de la relación deportiva esté una de las últimas barreras que le impiden al hombre asumir su papel indiscutible de protagonista histórico.

Casi todos los mediums sobran ... el deporte sea un medio de perfección física colectiva. No un mero espectáculo morboso y substitutivo de la propia acción, de la propia aventura” (Vázquez Montalbán, 1972, p. 221).

Pot ser caldria que els diferents partits polítics, a l'hora de presentar la seva política d'inversions es posicionessin respecte d'aquest darrer punt.⁵

Hi ha un detall que m'ha sobtat i que té poc a veure amb l'esport. Quan Vázquez Montalbán es refereix al mite (Vázquez Montalbán, 1972, p. 219) i es referia al mite artúric d'Erec i Enide, de Chretien de Troyes. Mite que trenta anys més tard és el títol i el fil conductor d'un dels seus darrers llibres, potser premonitori, on el personatge passava revista a la seva vida.⁶ El paràgraf que m'ha impactat, en rellegir el text (quan el vaig llegir l'any passat no intuïa la seva mort), és quan el protagonista parlava d'un ritual de canibalisme que es feia amb els morts en una tribu de l'Amazones.

"Afortunadamente no engullen las cenizas secas, sino que las mezclan con plátano maduro y se las van tragando, a la vez que procuran olvidar el nombre del muerto, que jamás debe ser pronunciado por nadie; hay que borrar todo rastro de su ser y toda memoria de su persona, para que el 'olvidado' pueda traspasar el umbral de 'La casa del Trueno', es decir, el cielo, el Paraíso. He empezado a tomarme la historia en broma, pero me parece espléndidamente poética y ejemplar a partir del momento en que comerse el muerto significa también olvidarlo, matarlo en la memoria, pero todo esto se hace para garantizar el paraíso. No contengo el chiste" (Vázquez Montalbán, 2002, p. 256).

Ho relatava amb ironia. No crec que en Manolo volgués que el seu record caigués a l'oblit com a únic camí per arribar al paradís. Crec que la pervivència del seu esperit ens pot ajudar a no acabar de perdre tots els referents del que significa dignitat humana, lloc on crec que s'ubicava el seu utòpic paradís.

Influència del pensament de Vázquez Montalbán a les teories de l'esport

A Catalunya i a Espanya tenim un grup d'excel·lents sociòlegs esportius dedicats a la recerca quantitativa i a treballs tant microsociològics com estudis més amplis de camp, però hi ha una manca d'estudiosos i pensadors del fenomen esportiu general. Sembla que Cagigal fos el principi i la fi dels pensadors de l'esport a nivell de filosofia o de grans teories sociològiques de l'esport.

Els partits polítics no han volgut obrir debat sobre el model esportiu més enllà del dia a dia o dels típics tòpics. De Cagigal s'ha escrit força i la seva filosofia ha influït molt a la comunitat dels professionals de l'EF i de l'esport, especialment a través dels INEF, però el pensament de Vázquez Montalbán sobre l'esport es va esvaïr tot just entrada la transició.

Aquest oblit no és una afirmació gratuïta. Després de refer un important (no exhaustiu) repàs bibliogràfic (tan sols de llibres) de sociologia, història, política i epistemologia de l'esport d'autors espanyols, he trobat molt poques referències a les tesis de Vázquez Montalbán. La majoria dels autors que fan referència a l'obra de Vázquez Montalbán els trobem entre 1970 i 1980, J. M. Cagigal, Vicente Verdú, Cazorla Prieto, el periodista Antonio Alcoba o Florit Capella al fer el pròleg al text de Meynaud *El deporte y la política*. Posteriorment (no he considerat les que parlen de l'entorn immediat del Barça o del futbol), han estat poques.

No es pot considerar aquest oblit com un menyspreu. Altres facetes d'en Vázquez Montalbán (novel·lista, gastrònom, políticòleg, articulista o culé) són tan potents que han ofuscat un Vázquez Montalbán sociòleg, filòsof i etnògraf del fet esportiu.

Pocs es van preocupar de buscar contrapunts a la visió cagigaliana ni fer-li

crítiques. La mort en accident de Cagigal el 1983, el converteix en mite i referent que sembla que no tingui gaires continuadors.

Pot ser que les teories de Vázquez Montalbán sobre l'esport no siguin amables amb el poder, tingui el color que tingui. El poder necessita controlar l'esport de masses i utilitzar-lo al seu servei però legitimant-lo amb uns arguments sagrats. Arguments vàlids per a un esport utòpic de Coubertainiana justificació. Avui l'esport continua massa aferrat al doble llenguatge, tan ben expressat per Vázquez Montalbán quan parla del CIO: un discurs màgic d'un esport místic i una estructura politicoeconòmica mercantilista fins a les últimes conseqüències.

Les teories de Vázquez Montalbán sobre l'esport són avui tan vigents com fa trenta anys. No són pensaments aïllats d'un visionari, són anàlisis fetes per una de les ments més polifacètiques i prolífiques, tant quantitativament com qualitativament, de la segona meitat del segle xx.

Aprofito aquest fòrum per reivindicar la figura de Vázquez Montalbán com un analista políticòleg i filòsof de l'esport a redescobrir. Les seves tesis crec que poden estar a l'altura de molts autors que actualment apareixen repetidament als estudis sobre el fenomen esportiu com Huinzinga, Diem, Norbert Elias, Dunning, Mandell, Brohm (Partisans), Vigarrello, Pociello, Bourdieu, Puig, García Ferrando i evidentment, Cagigal. Val la pena situar el Manolo Vázquez Montalbán sociòleg, políticòleg, filòsof i etnògraf de l'esport, al lloc que, crec, li pertoca.

Pepe Carvalho, l'esport i els Jocs Olímpics

Han passat gairebé 20 anys, des que Vázquez Montalbán va publicar les co-

⁵ La inversió municipal en esports pot decantar-se en comprar accions dels ruïnosaos equips professionals o en esport de base.

⁶ M'ha sobtat l'aparició d'aquest mite artúric. Al seu llibre mestre *Informe sobre la informació* (Vázquez Montalbán, 1962, p. 150), ja hi fes una referència.

mentades teories sobre l'esport, quan en Carvalho es veu implicat en tramoies esportives: futbolístiques i olímpiques. M'agradaria apuntar tan sols unes cites dels llibres de Carvalho, des d'on Vázquez Montalbán va posant punts i contrapunts irònics i càustics a l'esport, entre el 1988 i el 2003.

"Porque habéis usurpado la función de los dioses que en otro tiempo guiaron la conducta de los hombres sin aportar consuelos sobrenaturales, sino simplemente la terapia del grito más irracional: el delantero centro será asesinado al atardecer" (Vázquez Montalbán, 1988, p. 13).

"La presidencia del club era la antesala de la jubilación, pero le convertía en un poder fáctico y amaba el poder como único antídoto contra la autodestrucción" (Vázquez Montalbán, 1993, p. 19).

"... los paralímpicos, eufemismo de otro eufemismo, los disminuidos, para protagonizar a continuación la olimpiada de la piedad peligrosa en el marco de una sociedad que sólo se preocupa de sus disminuidos cuando consiguen meter goles con la nariz" (Vázquez Montalbán, 1993, p. 12).

"De Antonio Machado había heredado el odio por la gimnasia ... El olimpismo me produce angustia metafísica y concreta" (Vázquez Montalbán 1993, p. 17).

"Hay quien dice que está hecho por el pintor Francis Bacon en un momento de delirio sexual constructivista" [parla d'Arnold Schwarzenegger] (Vázquez Montalbán, 1993, p. 144).

"¿Y las niñas gimnastas? Una racista feminoides cuyo único objetivo, hicieran el movimiento que hicieran era caer con los pies juntos y sin perder el equilibrio" (Vázquez Montalbán, 1993, p. 85).

"Una mayoría social bien entrenada produce mejor y mata mejor en caso de estallar la guerra inevitable. Así pensaba el bloque dominante durante la revolución industrial, hubiera dicho un pensador; ya no marxista, sino mínimamente informado, de haberle dejado decirlo en el clima de inoculación olímpica previo a los juegos" (Vázquez Montalbán, 1993, p. 34).

"En todo ello pensaba Carballo cuando comparaba el olimpismo supuestamente idealista de Coubertain con el mercantil de Samaranch y sus muchachos dispuestos a convertir el póquer en un deporte si contaba con un patrocinador adecuado" (Vázquez Montalbán, 1993, p. 36).

"Apolo dios de la Belleza tan bello que equivalía al sol, vence a Mercurio, dios del Comercio. Pero a la larga ¿de quién ha sido la victoria? ¡Del mercachifle olímpico!" (Vázquez Montalbán, 1993, p. 71)

"El capitalismo ha manipulado con fuego al convertir al deporte en una monstruosa deformación del juego" (Vázquez Montalbán, 1993, p. 103).

"-En cualquier caso, a medida que el deporte se universaliza, sus contradicciones también. El olimpismo es un supermercado de la ritualización de gesto enmascarador del sistema" (Vázquez Montalbán, 1993, p. 145).

A manera d'epíleg

Al principi de l'article ressaltava la crítica que Vázquez Montalbán feia als intel·lectuals en desqualificar globalment l'esport sense matisos, vint anys més tard els dedica un punyent paràgraf, vista la seva reconversió:

"Quien no ha perdido siquiera media hora de su vida preparando la revolución, sabrá qué se siente cuando años después te descubres a ti mismo prefabricando olimpos y podiums triunfales para los atletas del deporte, del comercio y de la industria. De Sierra Maestra a Olimpia. De la larga marcha a los cincuenta kilómetros marcha. De atravesar fronteras clandestinamente a negociar con todos los fabricantes de cacao en polvo del mundo, ávidos de conseguir la concesión olímpica" (Vázquez Montalbán, 1993, p. 33).

Bibliografía

Autors Varis (1992). *El descubrimiento del 92*. Barcelona: Virus.

Afinoguénova, E. (2003). *La crítica cultural de Manuel Vázquez Montalbán como estrategia*

política en <http://www.vespito.net/VázquezMontalbán/cron.html> (X-03)

Alcoba, A. (1972). *¿Contamos contigo?* Madrid.

Bourdieu, P. (1978). *Sport and social class Versió traduïda a Materiales de sociología del deporte* (1993) Madrid: La piqueta.

Brohm, J. M. (1982). *Sociología política del deporte*. México: FCE.

Cagigal, J. M.^a (1976). *Deporte y agresión*. Barcelona: Planeta

Campo Vidal, M. i altres (1981). *L'esport de base a Catalunya*. Barcelona: Ketres.

Cazorla Prieto (1979). *Deporte y Estado*. Barcelona: Labor.

García Ferrando, M. (1990). *Aspectos sociales del deporte*. Madrid: Alianza.

García Ferrando, Puig y Lagardera (1998) *Sociología del deporte*. Madrid: Alianza.

Mandell, R. (1986) *Historia cultural del deporte*. Barcelona: Bellaterra.

Meynaud, J. (1972). *El deporte y la política* (Pròleg de Florit Capella). Barcelona: Hispano-Europea.

Morales, J. Abad, I. (1988). *Introducción a la sociología*. Madrid: Tecnos.

Partisans (1978). *Deporte cultura y represión*. Barcelona: Gustavo Gili.

Rodríguez López, J. (2000). *Historia del deporte*. Barcelona: INDE.

Rius, J. (199). *Esport cultura i confusió*. Barcelona: Associació Humanisme i Esport.

Salvador, J. L. (1997). *Evocaciones cotidianas sobre el deporte*. La Coruña: INEF Galicia.

Vázquez Montalbán, M. (1963). *Informe sobre la información*. Barcelona: Fontanella.

– (1971a). Los intelectuales ante el deporte. *Cuadernos para el diálogo, n.º Extra XXV*.

– (1971b). *Crónica sentimental de España*. Barcelona: Lumen.

– (Luis Dávila) (1972), *Política y deporte*. Andorra la Vella: Andorra .

– (1988). *El delantero centro fue asesinado al atardecer*. Barcelona: Planeta.

– (1991). *El laberinto griego*. Barcelona: Planeta.

– (1993). *Sabotaje olímpico*. Barcelona: Planeta.

– (2002). *Erec y Enide*. Sta. Perpetua BCN: Areté

Vázquez Montalbán, M. y Mercè Varela, A. (1972). *100 años de deporte* (prólogo). Barcelona: Difusora internacional.

Verdú, V. (1980). *El fútbol: mitos, ritos y símbolos* Madrid: Alianza.

Zagalaz, M.ª L. (2001). *Bases teóricas de la educación física y el deporte*. Jaén: Universidad de Jaén.

www.vespito.net/VázquezMontalbán/cron.html